

האומר מודרני ממך בלבד (נדרים ה)

גליון 355

בדרף ד: אמר שמואל בכולן (מודרני מופרשני מרוחקני) עד שיאמר שאני אוכל לך שאני טועם לך. ופירש הר"ן דאי לא סיים שאני אוכל לך לא משמע איסור כלל. ומק' בגמ' מברייתא דמודר אני ממך אסור גם בלי שסיים שאני אוכל לך.

וביאר בגמ' דכוונת שמואל דאם אמר שאני אוכל לך, הוא אסור וחבירו מותר אבל אמר מודרני ממך (דרף ה) לחודיה שניהם אסורין. ומק' בגמ' ממשנה לקמן דאין שניהם אסורים. אלא הכי איתמר, דאם אמר שאני אוכל לך אסור באכילה אבל אם אמר מודרני לחודיה אסור אפילו בהנאה. ועל זה מק' דא"כ לשונו של שמואל קשה, דהול"ל אם אמר שאני אוכל לך אסור בהנאה.

ומסקנת הגמ' היא דאם אמר מודרני ממך לא משמע דאמר אסור. מאי טעמא, מודר אני ממך לא משתעניא בהדך משמע, מופרשני ממך לא עבידנא עמך משא ומתן וכו'.

ובדרף ה. לימא קסבר שמואל ידים שאין מוכיחות לא הויין ידים. אין, שמואל מוקים לה למתני' כרבי יהודה דאמר ידים שאין מוכיחות לא הויין ידים.

ופירש הר"ן דחזרת הגמ' לדבריה בריש סוגיין דאי לא אמר שאני אוכל לך מותר. והטעם הוא מדהוי ידים שאין מוכיחות, דדילמא מודרני הימך דלא משתעניא בהדך משמע וכו'. ואפי' בדיבורא לא מתסר דלא ידעין אי להנאה איכוין אי לדבורא איכוין, ולכל חד וחד הוו להו ידים שין מוכיחות. וממילא לא קשה מהברייתא שהובאה בריש סוגיין שאומרת שמודרני ממך אסור כי היא ס"ל כהתנא שנוקט דידיה שאין מוכיחות הויין ידים. ושמואל דייק ממתניתין דלא הויין ידים.

מסקנת הגמ' לפי הר"ן דלשמואל האומר מודרני ממך לא נאסר כלל, דאין ידוע אם אסר בדיבורו הנאה או דיבור, ולכן הוו ידים שאין מוכיחות, דלא הויין ידים, ולא הוי נדר כלל.

וכן כתב בפירוש הרא"ש (סוף עמ' א) וגם לדבר עמו מותר, שאינו מוכיח לזה יותר מלזה ולא הוי יד כלל. אבל אין לפרש דלדבר עמו אסור, דיותר הוי מוכיח להיות לאסור דיבור מלאסור הנאה, דהא בתר הכי אמר ליה רב פפא לאביי לימא קסבר שמואל ידים שאין מוכיחות אסור בהנאה ומותר לדבר, אלמא יותר הוי הוכחה לאסור הנאה מלאסור דיבור.

והיינו דמבואר בדברי הגמ' לימא קסבר שמואל וכו' דאי הוי ס"ל דהויין ידים היה אוסר בהנאה, וע"כ דיש יותר משמעות במודרני ממך לאסור הנאה. אחרת, לא היה זה יד לאסור הנאה יותר מדיבור. ואם יותר משמע הנאה, לא יתכן דלמ"ד דלא הויין ידים יהיה אסור בדיבור, הרי אין משמעות לדיבור יותר מלהנאה. אמנם הר"ן הביא ואיכא מאן דאמר דבמודרני הימך אפי' לשמואל אסור לאשתעויי בהדיה. והיינו אסור דברייתא, ושמואל אאכילה קאי. והיינו דלביאור הראשון של הר"ן היישוב לקושיא מהברייתא הוא דהתנא של הברייתא חולק על משנתנו וס"ל דידיה שאין מוכיחות הויין ידים. ואילו לפי הפירוש השני אין מחלוקת אלא הברייתא אומרת שאסור בדיבור, ובמשנה מבואר דאינו אסור בהנאה.

וכן מבואר בתוס' (בד"ה אלא הכי איתמר) שהקשו כקושיית הר"ן דבברייתא לעיל מבואר שמודרני ממך אסור. ותירצו דהאי אסור ר"ל דלא מישתעי בהדיה. והיינו כשיטת האיכא מאן דאמר שהביא הר"ן, דהיישוב לסתירה מהברייתא הוא שאין סתירה אלא הברייתא אומרת שהאומר מודרני ממך לחודיה אסור בדיבור, והמשנה איירי לענין איסור הנאה שאינו נאסר, ורק אם מוסיף שאני אוכל לך אסור באכילה.

ועוד תירצו בתוס' א"נ מעתה נחית לומר תנאי היא, דברייתא לעיל ס"ל כרבנן שאינם מוכיחות הויין ידים, ושמואל סבר דמתניתין כרבי יהודה דאמר לא הויין ידים. וזה כתירוץ הר"ן. ולפי"ז האומר מודרני ממך לברייתא אסור בהנאה ולשמואל ולמשנה (כר' יהודה) מותר.

הרמב"ם (פ"א נדרים הכ"ג) כתב האומר לחבירו מודר אני ממך משמע דבר זה שלא ידבר עמו, מופרש אני ממך משמעו שלא ישא ויתן עמו וכו' אבל אם אמר לו מודר אני ממך שלא אוכל לך וכו' הרי זה אסור לאכול. הרי שנקט הרמב"ם למעשה כתירוץ הראשון של התוס' והאיכא מאן דאמר שבר"ן, שהאומר מודרני ממך אסור בדיבור.

וברבינו אברהם מן ההר כתב דלרמב"ם לא גרסינן דילמא (שאולי כוונתו לדיבור ולכן הנדר לא חל) אלא מודרני הימך וכו' דמילתא דפשיטא היא דהכי משמע. וכן כתב בשלמי נדרים דשני הפשטים תלויים בגירסת הגמ'. אלא דבתוס' לא משמע כן שהביאו שני הפירושים למרות שנראה שגרסו דילמא.

אלא דצ"ע כהנ"ל בפירוש הרא"ש איך יתכן שמשמעות הלשון מודרני ממך היא לאסור דיבור, ובכל זאת למ"ד ידידים שאין מוכיחות הוי"ן ידים אסור בהנאה, הרי אם המשמעות יותר לדיבור אין כאן יד לאיסור הנאה. דלכאורה ידים שאין מוכיחות ביאורו שיש משמעות יותר לצד זה אלא שאינו מוכח. ולמ"ד הוי"ן ידים אפי' שאינו מוכח כל שנוטה יותר לצד זה הוי יד, והנדר הוי נדר כאילו השלים כל הדיבור. אבל איך יתכן שלמ"ד הוי"ן ידים יאסר כאופן שמשמע פחות. ואם המשמעות הפשוטה היא לדיבור איך נאסר בהנאה מחמת הדין של ידים שאינן מוכיחות.

והנה לשון הרמב"ם היא האומר לחבירו מודר אני ממך משמע דבר זה שלא ידבר עמו וכו'. ויש לדייק בלשונו שלא כתב שאסור לדבר אלא משמע וכו'. ובחי' רבינו אברהם מן ההר כתב דהרמב"ם למד שאין בלשונות האלו משמעות לאיסור אכילה כלל אלא יש להם הוכחה שמשמעותם לאלו הדברים (לדבר, להתרחק) ואין איסור נדר חל עליהם כמו שתבין ממה שכתב בנדרים פרק א', עכ"ל. והיינו דהוי נדר שאין בו ממש (דיבור אינו חפצא שיחול עליו נדר) ולכן אינו אסור אלא מדרבנן אבל אינו אסור ממש.

ובשיעורי רבי דוד (עמ' צו) כתב דמצד משמעות עצם הלשון משמע יותר לאיסור בדיבור (כיון שאמר מודרני, שהזכיר גופו, דקאי אפיו) מ"מ מצד כוונתו בנדרו מסתבר יותר דכוונתו לאסור אכילה והנאה. ולכן אי ס"ל ידידים שא"מ הוי"ן ידים הוי נדר לאיסור אכילה והנאה דהא כך מסתבר יותר שכוונתו לנדר, וכן מצד הלשון הוי יד לזה ושפיר הוי נדר מהנאה.

אבל אי ישא"מ לא הוי"ן ידים, דלא הוי יד לאיסור אכילה והנאה, אז אמרינן דכיון שסוף סוף הרי רצונו לעשות נדר, שפיר חל נדר כפי משמעות לשונו, דהוי לשון לאיסור דיבור ולכן חל הנדר אדיבור, עכת"ד. וזהו שהדגיש הרמב"ם שמשמעות הלשון לדיבור, שהיות ואין כאן יד מוכיח לאסור כפי מה שנראה מכוונתו שרוצה לאסור הנאה, אז אין לנו אלא מה שאמר, שהדיבור אסור לו.

ולפי"ז אין הרמב"ם בא לומר שאין כאן איסור גמור אלא שביאר מדוע נאסר בדיבור אם מבואר בגמ' שלמ"ד הוי"ן ידים אסור בהנאה, כי משמעות הלשון מה שאמר היא לדיבור.

וכן כתב בחזו"א (יו"ד סי' קמב אות ג) דנראה דלישנא מתפרש טפי לאיסור הדיבור אבל לפי דרך בני אדם נוטה הדבר שמתכוין לאיסור הנאה, והלכך אי ידים שא"מ הוי"ן ידים אסרינן ליה בהנאה אבל אי ידים שא"מ לא הוי"ן ידים וא"א למיסר ליה בהנאה, אסרינן ליה לאישתעווי, שהלשון מורה על זה.

ובשלמי נדרים כתב דהוי ידים מוכיחות לדיבור, וידים שא"מ להנאה. אלא דצ"ב למה נעדיף את הידים שאין מוכיחות אם יש כאן ידים מוכיחות לדבר אחר. אבל לפי החזו"א ור' דוד מובן שהיות והנטייה היא יותר לומר שאסור בהנאה, אם נחשב כאמירה לאסור הנאה, ודאי שנאסור בהנאה אבל אם אין כאן אמירה כלפי הנאה לא נשאר אלא מה שמוכח יותר מלשונו דהוי ידים לדיבור.

אבל הרא"ש למד שלא יתכן שיש הוכחה לאיסור דיבור ונאסור בהנאה משום ידים, דכל המושג של יד הוא שזה תחילת הדיבור לכיוון מסוים, ואם הוא מוכח הוי יד מוכיח ואם אינו מוכח הוי יד שאינו מוכיח. אבל אם יש יותר משמעות לדיבור אין כאן יד כלל להנאה. וכוונת הגמ' ע"כ היא שהיות ודילמא לא משתעניא משמע אין כאן הכרעה לאיזה צד נאמר ולכן לא הוי יד כלל והכל מותר.